

2005-05-18

Gävleborgs Fäbodförening

Näringsdepartementet
Enheten för hållbar utveckling och
basnäringar
103 33 STOCKHOLM

c/o Hälsinglands museum
Storgatan 31
824 30 HUDIKSVALL

Yttrande över EU-kommissionens förslag att göra en handlingsplan för skog och skogsbruk.

Näringsdepartementet vill ha synpunkter på EU-kommissionens uppdrag att under 2006 lägga fram en handlingsplan för hållbart skogsbruk i EU. Det underlag som presenteras är en svensk sammanfattning av kommissionens rapport. De frågor som ställs är vad som bör ingå i handlingsplanen och vad som *inte* bör ingå.

Gävleborgs fäbodförening, GFF, är Sveriges största förening för fäbodbruk och har även ett samarbete med Värmlands säterbrukareförening. Skog och utmarker är en förutsättning för ett långsiktigt fäbodbruk så som anvisas i Konventionen om biologisk mångfald, vilket på regeringens uppdrag förtjänstfullt utretts av Centrum för biologisk mångfald, CBM, och redovisats i rapporten ”Traditionell kunskap och lokalsamhällen”, 2004.

För GFF och fäbodbruket framstår en allsidig och förnuftig skogsstrategi som viktig. En handlingsplan där bruk och bevarande av skogens och landskapets alla värden ingår och så långt möjligt smälts samman är således motiverad.

Kommissionen har i sin rapport betonat vikten av att skog och skogsbruk ges en tydlig egen sektorsroll. Det finns också ett idé att i EU:s nya förslag föra in skog och skogsbruk som gemensamt politikområde.

För GFF och fäbodbruket framstår bruket av skogen som mycket sammansatt och därmed svårt att pressa in i en enda sektorsområde eller i ett särskilt politikområde. I ett större sammanhang är fäbodbruket ett bra exempel. Den redovisning CBM 2004 gör i kapitel 5 om berörda myndigheter och organisationer kan tillämpas också i detta sammanhang. Redovisningen visar på uppenbara svårigheter och idén att föra in skog och skogsbruk som ett politikområde bör *inte* förbehållslöst ingå i handlingsplanen.

Vidare måste **skog och skogsbruk** definieras. Så som förslaget nu presenteras behandlas företeelserna både i vid och inskränkt bemärkelse, det vill säga ena gången innefattas alla sociala, kulturella och biologiska värden och andra gången berörs enbart produktion av vedråvara. Utan tydlig och tillämpad definition av nyckelbegreppen blir ett handlingsprogram oklart och lätt att missförstå, vilket motverkar syftet.

Skog har alltid en historisk dimension som måste beaktas. I denna dimension ingår alltid människan. Skogen är därmed i Sverige och Europa en del av ett kulturlandskap där människan ingår som en mer eller mindre avgörande ekologisk faktor vid bildandet och funktionen eller bruket av förekommande biotoper, ekosystem och skogsmiljöer.

Meddelandet från kommissionen till rådet och Europaparlamentet den 10 mars 2005.

1. Inledning

Meddelandet presenteras som en rapport om genomförande av EU:s *skogsbruksstrategi*. Den introducerar slutsatser av en analys samt frågor som rör *skogar* och *skogsbruk*.

GFF anser att en definition av begreppen skogar och skogsbruk måste göras och att dessa definitioner ska ligga till grund för skogsbruksstrategin.

GFF anser att en skogsbruksstrategi måste omfatta skogarnas sociala, ekonomiska, kulturella och biologiska värden.

GFF anser att anvisningar för hur frågor om hur eventuella motstående intressen ska behandlas måste ingå i strategin och att övergripande principer för konfliktlösning ska lämnas i inledningen.

2. Skogsbruket inom EU

Allmänt framstår beskrivningen av skogsbruket inom EU som förenklad och omotiverat fixerad vid trä som anledning till nyttjande av skogen.

Som ett kännetecken på variationen i EU:s skogsbruk nämns ”socioekonomiska förhållanden”. Begreppet hör till den typ som bör undvikas eftersom dess diffusa innebörd väcker misstänksamhet. Här bör i stället i klartext talas om vad som egentligen avses. ”Vegetationens naturliga succession” är ett något tydligare ordval. Här måste dock klargöras att den för ”naturvärden” spontant positiva uppfattningen av ordet också kan ha en negativ tolkning: *igenväxning*.

Vid presentationen av de skiftande ekologiska miljöerna i EU:s skogar bortses från människans roll som ekologisk faktor. Att skogar hyser flest arter av Europas olika ”naturmiljöer” kan sökas i just människans långa närvaro och påverkan. En naturlig succession har en närmast artreducerande effekt. Det är en felsyn då det framhålls att skogarna bidrar till kulturella värden. Det är istället de kulturella faktorerna som bidragit till skogarnas mångfald av olika värden. För att skogar även i fortsättningen ska ge förutsättningar för olika ekosystemtjänster, aktiviteter och upplevelser måste villkoren för detta också tillgodoses genom traditionell hävd.

Vid presentationen av skogsprodukter ligger tyngdpunkten på trä och hartser samt perifert medicinalväxter, bär och svamp. Produkter som vilt samt kött, mjölk, kreatursfoder och andra agrart viktiga produkter från skogen glöms helt. Likaså förbigås den gemensamma nyttighet i form av olika natur- och kulturmiljövärden som produceras i skogen och som i vårt land numera köps i stor omfattning via EU:s medel för miljöstödd.

Påståendena om skogsskydd är farligt generaliserade. Det måste beaktas att skogarna i EU växer i skiftande ekologiska miljöer, var och en präglad av sin markanvändningshistoria. Dessutom måste preciseras vad skogsskydd avser. Även vid skydd av enbart vedråvaran är formen för produktionen av denna av största betydelse. I en skogsbruksstrategi är det viktigt att i alla sammanhang beakta och tillgodogöra sig gamla erfarenheter och traditioner. Rätt tillämpade kan sådana bidra till att lindra effekter såväl av bränder som av stormar. Hyggesbränning kan också vara förutsättningen för att bibehålla vissa typer av biologiska kulturarv och andra natur- eller produktionsvärden.

Privat äganderätt beskrivs som något historiskt sett närmast självklart. I Sverige är enskilt ägande av skog en relativt sen företeelse. Utmarken med skogen skilde sig från inägorna genom att den brukades gemensamt. Vid skifte undantogs ofta mulbetesrätten, och även efter skiftet av utmarkerna förekommer fortfarande flera olika typer av allmänningar.

GFF anser att människans roll som ekologisk faktor i olika skogsmiljöer måste erkännas.
GFF anser att traditionell hävd måste uppmärksammas som en förutsättning för bevarande av skogarnas väsentliga värden, inte minst då det gäller biologisk mångfald.
GFF anser att lokalbefolkningars erfarenheter och kunskap ska utnyttjas då skog brukas och vårdas.
GFF anser att skog som grund även för agrar produktion ska beaktas.
GFF anser att enskilt ägande inte får utsläcka gammal sedvanerätt till skogsbete.

3. EU:s skogsbruksstrategi

Det är viktigt att skogsstrategin utformas så alla förutsättningar ges för implementering av internationella konventioner. I detta fall är UNCED/CBD 1992 och Artikel 8j synnerligen viktiga. Framhållandet av skogens mångsidiga roll behöver kompletteras av anvisningar om åtgärder för konkret handlande. Tyvärr speglas svårigheten, att i praktiken se behovet av ett brett aktivt deltagande i processen, på ett tydligt sätt av departementets val av remissinstanser där företrädare för dagens cellulosainriktade skogsnäring dominerar.

GFF anser att EU:s strategi ska vara utformad så att dess principer kan stärka en mångsidig skogsbruksstrategi utformad efter nationella förutsättningar.
GFF anser att landsbygdsutveckling och jordbrukspolitik är viktiga delar i en skogsstrategi.
GFF anser att ”skogsbetning” i detta sammanhang aldrig får inskränkas till en beteckning på skogens användning för produktion av vedråvara.
GFF anser att det finns en åtskillnad mellan skogsägare och skogsbrukare och att äganderätten aldrig får användas för att häva allemansrätten och andra hävdvunna sedvänjor.
GFF anser att stöd, styrmedel, koordination, kontakt och samarbete behöver förbättras inom alla berörda samhällsområden ifall en bra planläggning ska kunna ske.

4. Bedömning av genomförandet

EU:s utvidgning innebär en risk för att ett värdefullt biologiskt kulturarv i form av extensiv agrar markanvändning, t ex olika naturliga eller halvkultiverade fodermarker, ställs inför en oåterkallelig omställning med beskningsprogram. Det går inte att i en skogsstrategi okritiskt kalla sådana program för en stärkning av åtgärderna för landsbygdsutveckling. Skogars produktionsförmåga kan inte mätas enbart i *volym ved*.

Kortsiktigt kommersiellt kan ökad beskogning och produktion av fibrer och virke ge vinster men för en långsiktig ekologiskt hållbar utveckling av de areella näringarna krävs insikt om vilken vägledning kunskap om landskapets historiska användning kan ge. Erfarenheter från praktiskt bruk – även historiska – är nödvändiga för att med vetenskaplig giltighet kunna stödja skogspolitiska rekommendationer. Kommunikation och gemenskapspolitik, även inom EU, ökar t ex risken för spridande av växtsjukdomar och skadegörare.

Inrättandet av nätverket Natura 2000 får inte överskattas. Fortfarande saknas i stor omfattning politisk medvetenhet om att ett upprätthållande av nätverket kräver omfattande vård- och hävdåtgärder. En snabb genomgång av boken ”Svenska naturtyper i det europeiska nätverket Natura 2000” [Naturvårdsverket 1997] visar att flertalet av naturtyperna kräver skötsel för att kunna bestå. I de flesta fall behöver skötseln baseras på kunskap om äldre jordbruksmetoder. Det är värt att i detta sammanhang beakta att vissa äldre metoder sannolikt också motverkar effekter av vissa miljöstörningar varför landskapets historiska värden också kan få en betydelse för anpassningsåtgärder på grund av allmänna förändringar av miljön.

Sverige får inte försitta de möjligheter nationen har att internationellt bilda mönster för en hållbar skogspolitisk utveckling av *hela* skogens produktiva funktion och där de lokala samhällenas erfarenheter tas till vara. Kriterier och indikatorer för ett hållbart skogsbruk

måste värderas från detta perspektiv, något som kräver delaktighet och insyn samt ett stärkt samarbete mellan olika aktörer. Framhävande av det ömsesidiga beroendet mellan sektorsspecifik och sektorsövergripande politik, regionala och lokala särdrag o s v får inte enbart bli vackra ord.

GFF anser att Sverige och EU i internationella sammanhang ska verka för att skogsfrågor alltid ska omfatta alla skogens värden, så att även skogsmiljöernas ”bivärden” iakttas.

GFF anser att det finns ett behov av att kartlägga, undersöka och övervaka skogens mångfald och att det då är angeläget att samordna natur- och kulturmiljöperspektiven.

GFF anser att system för skogsövervakning ska ta tillvara lokalbefolkningars erfarenheter och utgå från ett långsiktigt historiskt perspektiv på landskapet.

GFF anser att ett nationellt program behövs för att hantera frågor som väckts av CBD och Artikel 8 samt dess krav på att ta tillvara traditionell kunskap.

GFF anser att ett regionalt kunskapscentrum för långsiktigt och allsidigt bruk av skogens biologiska mångfald, grundat på traditionell kunskap, skall inrättas i länet.

5. Vägen framåt – en handlingsplan för hållbart skogsbruk inom EU

Ett nationellt skogsprogram kan vara lämpligt som instrument för att realisera ett långsiktigt, mångsidigt och ekologiskt hållbart skogsbruk. Ska man kunna behålla ett mångsyftande skogsbruk i EU kan dessa frågor *inte skjutas på framtiden*. En metodik behövs för att skogens olika funktioner och deras kopplingar till olika sektorer och politikområden ska kunna behandlas sammanhållet.

GFF anser att det en gång för alla måste slås fast att skogen lika mycket är, och alltid har varit, en del både av människans livsmiljö och växternas och djurens.

GFF anser att forskning och vägledning ska integrera produktions- och miljötänkande för att motverka situationer där produktion och miljövard ställs i motsatsförhållande.

GFF anser att en handlingsplan för skogsbruk ska samordna skötsel och bevarande av skogens och det övriga landskapets traditionella verksamheter och kulturmiljövärden.

GFF anser att det ur bruknings- och kulturmiljösynpunkt finns ett betydande skötselbehov i skogen, vilket ska uppmärksammas vid översyn av EU:s jordbrukspolitik och miljöstöd.

GFF anser att alla som gör ingrepp i skogen ska veta hur åtgärderna påverkar miljön. Detta gäller såväl produktion av ved som insatser för att gynna natur, kultur och rekreation eller sociala värden.

Beträffande konstaterandet att allmänhetens växande intresse av skogens miljömässiga och sociala nytta kan ställas emot skogsägarens beroende av att kunna sälja trä, och att det från kulturmiljösynpunkt är nödvändigt att skötselmetoder och produktion i så stor utsträckning som möjligt integrerar hävd och bevarande av skogens och landskapets kulturmiljövärden, bör observeras skrivningen i *Prop. 2004/05:150* och *avsnitt 20.5*, Lokal och traditionell kunskap, om CBM:s uppdrag att bilda kanslifunktionen och utveckla ett nationellt program för lokal och traditionell kunskap. Inom programmet kan det mesta rymmas av den samsyn som krävs för en allsidig och förnuftig skogsstrategi.

GÄVLEBORGS FÄBODFÖRENING

Enligt uppdrag

Kelvin Ekeland